

Alkusanat

Tämän kirjan tarkoituksena on koota yhteen joukko opetuksen parhaita keinoja. Katse kohdistuu ennen muuta oppilaskirjavuuden tuotamaan haasteeseen opetukselle: miten opettaja pystyy hallitsemaan oppilaiden erilaisuutta, tuota kaikille tuttua mörköä, niin että hän pystyy opettamaan kaikkia lapsia yhdessä ja samassa luokassa?

Erilaisuuden haastetta on perinteisesti ratkottu oppilasvalikoinnin avulla. Valitettavasti myös valikoinnin jälkeen luokkaan on aina jäänyt riittävän paljon hajontaa, sillä erilaisuutta eivät aiheuta vain oppilaiden erityistarpeet. Aina ei siis tarvitse puhua edes inklusiosta, kun puhutaan tarpeesta eriyttää ja yksilöllistää opetusta.

Monen opettajan ensimmäinen reaktio erilaisuuden tuomaan kaoksen uhkaan on kolmen keinon yhdistelmä. On saatava opetusryhmät pienemmiksi, luokkaan kouluavustajia ja opettajalle parempi koulutus. Tuoko tämä klassinen kolmikko todella avun? Kysymykseen osaavat parhaiten vastata ne opettajat, jotka ovat itse toteuttaneet inklusioita. Euroopassa on maa, jossa inklusio on jo pitkään ollut opettajille tuttu asia. Italiassa kaikki erityisluokat lakkautettiin 1970-luvulla lainojalla (L 517/1977). Italialaisilla opettajilla on yli kolmenkymmenen vuoden kokemus siitä, toimiiko *integrazione scolastica* ja millä ehdoin.

Paikallisiin kouluihin ei ole kaikkein yksinkertaisinta päästä tutustumaan. Kun byrokratian ohittaminen onnistuu, kävijää odottaa joukko yllätyksiä. Ensinnäkään luokkakoko ei ole Suomea pienempi vaan suunnilleen sama kuin meillä. Jos luokassa on erityisoppilas, luokan koko on rajoitettu 20 oppilaaseen, mikä on hieman suurempi kuin keskimääräinen luokkakoko Suomessa. Toiseksi koulunkäyntiavustajia ei näy oikein missään. Sen sijaan erityisoppilaan vuoksi luokassa

on toisena opettajana erityisopettaja eli tukiopettaja, *insegnante di sostegno*. Hänellä saa olla korkeintaan neljä erityisoppilasta autettavanaan. Kaikki ovat yleensä eri luokilla, sillä samassa luokassa saa olla korkeintaan kaksi erityisoppilasta. Kolmanneksi luokanopettajan saama erityispedagoginen koulutus tuntuu olevan korkeintaan samaa luokkaa kuin hänen suomalaisella kollegallaan.

Klassisesta kolmikosta ei siis Italiassa näy jälkeäkään. Mitä siellä tarjotaan niiden tilalle? Ennen muuta kahta asiaa: henkilökohtaista opetussuunnitelmaa (*piano educativo individualizzato* eli PEI) sekä samanaikaisopetusta yhdessä erityisopettajan kanssa. Suomalaiset opettajat eivät ole lämmenneet näille kahdelle asialle. Meillä on moitittu HOJKSien tuottamaa lisätyötä, ja erityisopettaja omassa luokassa on monelle kauhistus. Entä pärjääkö Italian keinoilla edes PISA- testeissä? Ilmeisesti pärjää, sillä ainakin Pohjois-Italian tulokset ovat OECD-maiden keskiarvoa parempia. Inklusio ei sen perusteella näytä pelätyltä tuhon siemeneltä. Erityisoppilaiden tuloksia PISA-testi ei mittaa, koska heidät on pääosin poistettu tutkimuksen kohderyhmistä.

Ovatko italialaiset silti turhaan hylänneet kolme hyvää konstia? Kuuluvatko inklusio ja *luokkakokojen pienentäminen* kaikesta huolimatta yhteen? On ehkä yllättävää havaita, että siellä missä opettajat Suomessa ovat oikeasti toteuttaneet inklusiota, he usein ovat pienentämisen sijaan *suurentaneet* luokkia. Opettajat ovat esimerkiksi yhdistäneet kaksi omaa luokkaansa yhdeksi isoksi voidakseen toteuttaa yhteisopetusta italialaiseen malliin. Näin on saatu jopa viidenkymmenen oppilaan luokkia. Todellisuudessa luokan koosta tulee harvoin ongelma, sillä peruskoulun ryhmäkoot eivät ole niin suuria kuin lehdissä kirjoitellaan. Tämä käy ilmi opetusministeriön julkaisemista tiedoista (2010).

Entä inklusio ja *kouluavustajat*? Avustajia toki tarvitaan, mutta valitettavasti heitä käytetään liian usein väärin. Erityisoppilaathan tarvitsevat lisää opettajan apua eivätkä vähemmän. Kun luokkaan tulee kouluavustaja, opettajan tuki erityisoppilaalle tahtoo vähetä, vaikka niin ei saisi käydä (Webster ym., 2010).

Entä *opettajankoulutus*? Vaikka sen puutteista puhutaan, ainakin jotkut opettajat katsovat saaneensa opettajankoulutuksessa riittävät eväät erilaisuuden kohtaamiseen. Opettajaahan ei voi varustaa keitokirjalla, jossa erikseen kerrotaan, miten kutakin syndroomaa opetetaan. Monet seikat opitaan vasta käytännön työssä, kuten uimataitokin viimeistellään vedessä. Opettajat tuntevat ehkä epävarmuutta, mutta se on eri asia kuin osaamisen puute.

Näyttää siis siltä, että kolme suosituinta ehdotusta voivat johtaa jopa harhaan. Tämä lopputulos kuvaa yleisemminkin tieteellisen tiedon ja käytännön välistä kuilua. Tutkijat arvostelevat käytännön opetustyötä siitä, että tutkimuksen hyväksi osoittamia keinoja ei juurikaan sovelleta kouluissa. Niiden sijaan opettajat suosivat asioita, jotka tutkimusten mukaan voivat olla vähäarvoisia tai jopa haitallisia. Opettajat vastaavat arvosteluun syyttämällä tutkijoita haihattelijoiksi, jotka istuvat norsunluutornissa ilman kosketusta todellisuuteen. Edellä esitetty Italian esimerkki kuitenkin osoittaa, että toimiva todellisuus voi olla myös aivan erilainen kuin se, mihin on totuttu.

Perimmäinen ongelma taitaa olla siinä, miten tunnistaa tehokkaat ja tuloksia tuottavat keinot ja miten saada ne osaksi opetuskäytäntöjä. Taulukossa 1 on esitetty Sergio Leonen italowesternin ”Hyvät, pahat ja rumat” inspiroima kolmijako erilaisille tavoille valita työkäytänteitä. Kelvollisia keinoja taulukossa edustaa ensimmäinen sarake. Siinä mainitut *meta-analyysit* keksittiin 1980-luvulla tapana tiivistää useiden tutkimusten tuloksia. Tässä kirjassa nojaututaan erityisesti niihin. Brittilääketieteessä otettiin 1990-luvun alussa käyttöön käsite *evidence-based practice*, joka on suomennettu sanoilla ”käypä hoito”. Idean keksi David L. Sackett. Hän tarkoitti sillä hoitosuositusta, jossa yhdistyvät tieteellinen tieto ja kliininen kokemus. Suomessa Duodecim laatii nykyisin asiantuntijaraadin avulla eri tautien hoitoon tämän mallin mukaisia suosituksia. Kasvatuksen puolella niitä voisi vastata ”käypä opetus”.

Vielä 1990-luvulla olivat suosittuja ”*parhaat käytännöt*”, jotka perustuivat alan asiantuntijoiden mielipiteisiin. Ne on taulukossa 1

sijoitettu ”pahojen” joukkoon, sillä aika on ajanut niiden ohi. Koke-
mus osoitti, että asiantuntijat saattoivat suositella täysin päinvastaisia
keinoja. Niitä koottaessa ei liioin vaadittu tieteellisiä todisteita keino-
jen tehokkuudesta. Pahojen luokkaan on taulukossa sijoitettu myös
pelkästään omiin kokemuksiin ja muilta kuulutuihin tarinoihin luot-
taminen. Perustelut ratkaisulle löytyvät edempänä tässä esipuheessa.

Viimeiseen luokkaan eli ”rumiin” on sijoitettu työskentelymallien
valinta puhtaasti mukavuusperustein. Tällöin mennään yli siitä, mistä
aita on matalin ajattelematta sen enempää muita seurauksia.

Taulukko 1. Kolmiportainen malli eri tavoista valita opetuskäytäntöjä.

HYVÄT	PAHAT	RUMAT
Meta-analyysit	Vain omat kokemukset	Valitaan itselle mukavin tapa
Käypä opetus (= <i>evidence-based practice</i>)	Parhaat käytännöt (= <i>best practice</i>) Tarinat	

Avainsanoja käsillä olevassa kirjassa on tutkimuksen antama tieto.
Suomalaisessa kasvatustieteessä kiinnostus on valitettavasti nykyisin
kohdistunut yhä enemmän muihin asioihin kuin hyvän opetuksen tut-
kimiseen. Eniten huomiota ovat saaneet ihmisten erilaiset käsitykset
eri asioista. Käsityksiä on tutkittu haastatteleamalla pientä osallistuja-
joukkoa. Näiden laadullisten tutkimusten tuloksia on varottu yleis-
tämästä, ja niiden päätulokset ovatkin yleensä jääneet käsitteellisiin
jäsennyksiin. Vaikka saadut tulokset ovat hyödyllisiä omalla tavallaan,
suuntaus on jättänyt varjoon monet muut kysymykset, jotka kaipai-
sivat tieteen sanaa. Opetuksen laatuun vaikuttavia asioita on onneksi
tutkittu runsaasti ulkomailla.

Kirjan ensimmäinen osa ”*Hyvän opetuksen perusteita*” käsittelee
hyvän koulun, hyvän opettajan ja hyvän opetuksen tunnusmerkke-
jä sen tiedon varassa, jota asiasta on kertynyt tuhansissa tutkimuk-

sisä. Toinen osa, *”Kohti uusia ratkaisuja”*, asettaa erityisopetuksen kehityksen laajaan yhteiskunnalliseen yhteyteen ja tarjoaa muutoksille sosiaalis-taloudellisen viitekehyksen. Siinä hahmotellaan kolme peräkkäistä kehitysvaihetta, joista uusimpaan ollaan nykyisin hitaasti siirtymässä. Kolmas osa, *”Esteettömän opetuksen kuusi keinoa”*, esittelee kuuteen pääkohtaan jaettuna ne keinot, joilla opettaja vastaa tehokkaasti oppilaitten erilaisuuteen omassa luokassaan ilman, että hänen vielä tarvitsee lähteä suunnitelmallisen yksilöllisen eriyttämisen tielle. Neljäs osa, *”Henkilökohtainen eriyttäminen”*, käsittelee yksilöllistä eriyttämistä lopullisena ja tehokkaimpana tapana vastata tarpeiden erilaisuuteen. Kirjassa on myös neljä erillistä tietolaatikkoo, jotka määrittelevät muutamia keskeisiä käsitteitä. Lisäksi kirjan lopussa on hyödyllisiä tiivistyksiä liitteinä.

Kirjaa lukiessasi havaitset, että kasvatustieteen kenttä on täynnä yllätyksiä. Se johtuu muun muassa siitä, että arkitieto ja tieteellinen tieto ovat usein kaukana toisistaan. Arkitieto perustuu evoluution meihin luomaan tapaan ajatella ja katsella maailmaa. Sen tärkeimpiä periaatteita on luottaa omiin havaintoihin ja täydentää niitä parviällyllä eli muitten ympärillä olevien ihmisten mielipiteillä. Parviälystä tarjoavat esimerkin kottaraisparvien kokoontumislennot juuri ennen iltahämärää, kun parvet yrittävät vältellä niitä saalistavia petolintuja. Itse olen seurannut tätä parviällyn ihmettä syysiltaisin Rooman Janikulus-kukkulalta, kun olin Italiassa kokoamassa käsillä olevan kirjan aineistoa.

Omien havaintojen ja parviällyn avulla olemme lajina kiitettävästi selvinneet olemassaolon taistelusta. Niillä ei kuitenkaan mennä kuu-hun tai paranneta bakteeritulehdusta. Arkitiedon ja parviällyn avulla päästään korkeintaan maakeskeiseen maailmankuvaan ja noituuteen hoitokeinona. Omat havainnot pettävät, mistä todisteena on se, ettei aurinko kierräkään maata, vaikka siltä näyttää. Myös parviälly vie harhaan, sillä noitus ja loitsut eivät poista infektiota, vaikka näin uskottiin tuhansia vuosia.

Tieteellinen ajattelu on ihmisille luontaisesti vierasta. Sen takia sitä joudutaan varta vasten harjoittelemaan muun muassa yliopistoissa.

Kaikesta huolimatta voi olla vaikea mieltää esimerkiksi sitä, kumpaan pitäisi luottaa enemmän: meta-analyysin antamaan efektikokoon vai naapurin kertomaan elävään esimerkkiin, joka todistaa aivan muuta. Opetusta voi toisaalta pitää sellaisena käytännöllisenä toimialana, jossa tieteellisen tutkimuksen tuloksia ei tarvita lainkaan. Asia ei ole aivan näinkään, vaan tässä kirjassa esitetään useita kymmeniä tutkittuja opetukseen vaikuttavia tekijöitä. Vaikutusten kokoa kuvaavat kertoimet osoittavat, että monilla yksittäisilläkin tekijöillä on merkitystä oppimiseen, vaikka vaikutusten koko ei yleensä kovin suuri olekaan. Tieteestä ja tutkimuksesta on siten apua myös entistä paremman opetuksen kehittämisessä.

Kiitän Suomen Tietokirjailijat ry:tä saamistani apurahoista ja mahdollisuudesta työskennellä Suomen Rooman-instituutissa Villa Lantes-
sa tätä kirjaa valmistelemassa.

Roomassa ja Jyväskylässä 2010–2013

Timo Saloviita